

Přídavná jména

Morfologie

Adjektiva v aramejštině b.T. jsou svou formou podobná aramejským substantivům. Vyskytují se v singuláru a plurálu, ve statu absolutu a statu determinatu, jak vyplývá z následující tabulky:

Maskulinum

Sg.	Status absolutus:		Status determinatus:	
	חַכִּימִים <i>chakim</i>	(hebr. חָכָם)	חַכִּימָא <i>chakima</i>	(hebr. חָכָם)
	učený, moudrý		učený, moudrý	
	טָב <i>tav</i>	(hebr. טוֹב)	טָבָא <i>tava</i>	(hebr. טוֹב, הטוב)
	dobrý		dobrý	
	שָׁפִיר <i>šapir</i>	(hebr. יָפֵה)		
	krásný			
Pl.	חַכִּימֵי <i>chakime(j)</i>	(hebr. חֲכָמִים)	חַכִּימָא <i>chakimaja</i>	(hebr. חֲכָמִים)
	učení, moudří		učení, moudří (Suka 38b, Sota 49b)	
	שָׁפִירִין <i>šapirin</i>	(hebr. יָפִים)		
	krásní (Ned. 50b)			
	טָבִי <i>tave(j)</i>	(hebr. טוֹבִים)		
	dobří			

Femininum

Sg.	שָׁפִירָא <i>šapira</i>	(hebr. יָפָה)	שָׁפִירְתָא <i>šapirta</i>	(hebr. הַיָּפָה)
	krásná		krásná (BM 76a aj.)	
Pl.	שָׁפִירָן <i>šapiran</i>	(hebr. יְפוֹת)	שָׁפִירְתָא <i>šapirata</i>	(hebr. הַיְפוֹת)
	krásné		krásné (BM 22a)	

Formy statu emphaticu (determinatu) jsou v aramejštině b.T. běžné, naproti tomu formy statu absolutu se vyskytují méně často.

Tvar plurálu zakončený na ':- vznikl ze starší formy plurálu zakončené na ':- (např. חַכִּימִין *chakimin*). Koncové *nun* tohoto tvaru během vývoje jazyka odpadlo a vytvořil se tvar končící na ':- a takto vzniklá koncovka začala být vyslovována ':- stejně jako u substantiv (podobný vývoj možno předpokládat i u substantiv).

Shodné tvary

- 1) Status emphaticus sg. m. se může shodovat se statem absolutem sg. f. Oba tvary jsou v aramejštině b.T. zakončeny na נָ-.
- 2) Status emphaticus sg. f. je shodný v nepunktovaném textu se statem emphaticem pl. f. (שְׁפִירְתָא).

Následující adjektiva mají ve femininu zakončení na ':-

אַחֲרִיתָי	jiná
אַיִכְמָתָי	černá, tmavá
זוֹשְׂרֵתִי (זוֹשְׂרֵתִי)	malá, nepatrná, nevýznamná
זוֹשִׁי	malá, nepatrná, nevýznamná
חֲדָתִי, חֲדָתֵי	nová
חִירְתִּי	bílá
סוּמְקָתִי	červená
רַבָּתִי	velká, významná

Syntax

Adjektivum stojí většinou za jménem, které rozvíjí jako jeho shodný přívlástek a shoduje se s ním v rodě, čísle a určení, např.:

גַּבְרָא חַכִּימָא	<i>gavra chakima</i>	(ten) moudrý muž
גַּבְרֵי חַכִּימֵי	<i>gavre(j) chakime(j)</i>	(ti) moudří muži
גַּבְרָא רַבָּא	<i>gavra raba</i>	významný muž (učenec, hebr. תַּלְמִיד חָכָם)
גַּבְרֵי רַבְרֵבֵי	<i>gavre(j) ravreve(j)</i>	významní mužové (učenci, hebr. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים)
לִישָׁנָא בִישָׂא	<i>lišana biša</i>	zlý jazyk (pomluva, hebr. לְשׁוֹן רָעָה, BB 39b)
עֵינָא בִישָׂא	<i>ejna biša</i>	zlé oko (hebr. עֵין רָעָה, Ber. 20a aj.)
מְדִינָתָא רַבְרֵבָתָא	<i>medinata ravrevata</i>	(ta) velká města

Spojení nomina s adjektivem vytváří (podobně jako v hebrejštině) následující významové jednotky:

- 1) אִיתָּת אַרִיכָּא itat aricha (jakási) vysoká žena
 - 2) אִיתָּתָּא אַרִיכָּתָּא iteta arichta (tato) vysoká žena
 - 3) אִיתָּתָּא אַרִיכָּתָּא. Iteta aricha (hi). Žena je vysoká.
-
- 1) אִילָּן אַרִיךְ ilan arich (jakýsi) vysoký strom
 - 2) אִילָּנָּא אַרִיכָּא ilana aricha (ten) vysoký strom
 - 3) אִילָּנָּא אַרִיכָּ. Ilana arich (hu). Strom je vysoký.

V prvním případě se jedná o spojení nedeterminovaného nomina a adjektiva, v druhém případě o spojení determinovaného nomina s determinovaným adjektivem, ve třetím případě o jmennou větu vytvářenou determinovaným nominem a nedeterminovaným adjektivem.

Stupňování adjektiv

Druhý stupeň (komparativ) je vyjadřován pomocí slova טֵפֵי tefe(j) — více, (hebr. לוֹסֵף, מְרַבֵּה, יוֹתֵר) např.:

קָרִיב טֵפֵי	kariv tefej	bližší
סוּמַק טֵפֵי	sumak tefej	červenější
זֵיל טֵפֵי	zil tefej (hebr. יוֹתֵר)	levnější (Men. 44a)

Třetí stupeň (superlativ) je vyjadřován pomocí slova mi-kulhon (hebr. מְבִלְהוֹן) — ze všech, např.:

טָב מְבִלְהוֹן	tav mi-kulhon	nejlepší
טֵפֵי מְבִלְהוֹן	tefej mi-kulhon	nejvíce

Srovnej též použití adverbii טוֹבָּא — velmi a פּוֹרְתָּא — trochu ve výrazech:

קָרִיב טוֹבָּא	kariv tuva	velmi blízko
טֵפֵי פּוֹרְתָּא	tefej purta	trochu více

Vyjádření neutra

Substantivizované adjektivum lze použít k vyjádření neutra, a to jak ve tvaru maskulina tak i feminina, např.:

בֵּין טָב לְבִישׁ	bejn tav le-viš	mezi dobrem a zlem
עֲבַד בִּישׁ	aved biš	ten, kdo činí zlo/činící zlo
אַתִּיקָּתָּא	atikta	staré
חַדְתָּא	chadta	nové

ČÍSLOVKY

V aramejštině b.T. máme doloženy následující druhy číslovek:

- 1) základní
- 2) řadové
- 3) zlomky
- 4) podílné
- 5) násobné (příslovce)

Morfologie

Základní číslovky

V aramejštině b.T., stejně jako v hebrejštině, existují číslovky pro maskulinum a pro femininum. Tvary formou femininní jsou spojovány se jmény mužského rodu a tvary formou maskulinní jsou spojovány se jmény ženského rodu. Tyto číslovky mají následující tvary:

Maskulinum		Femininum	
קָד	jeden	קָדָּא	jedna
דְּוַי, דְּוַיִּין, דְּוַיִּי	dva	דְּוַיִּי, דְּוַיִּין, דְּוַיִּי	dvě
דְּלוֹתָּא	tři	דְּלוֹתָּא	tři
אַרְבַּעָּא, אַרְבַּעָּא	čtyři	אַרְבַּעָּא, אַרְבַּעָּא	čtyři
חַמִּישָּׂא/ה	pět	חַמִּישָּׂא	pět
שֵׁשׁ(׳)תָּא	šest	שֵׁשׁ, שֵׁתָּא	šest

Maskulinum		Femininum	
שִׁבְעָה, שִׁבְעָה (שִׁבְעָה)	<i>sedm</i>	שֶׁבַע, שֶׁבַע, שֶׁבַע	<i>sedm</i>
תְּמָנָה	<i>osm</i>	תְּמָנִי, תְּמָנִי	<i>osm</i>
תְּשַׁעָה (תְּשַׁעָה)	<i>devět</i>	תְּשַׁע	<i>devět</i>
עֶשְׂרֵהָ	<i>deset</i>	עֶשֶׂר	<i>deset</i>

(Pozn.: Stejně jako v hebrejštině jsou od tří do deseti formou femininní číslovky spojovány s počítaným předmětem v maskulinu a naopak formou maskulinní číslovky jsou spojovány s počítaným předmětem ve femininu.)

יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>jedenáct</i>	יָדָא	<i>jedenáct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>dvanáct</i>	יָדָא	<i>dvanáct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>třináct</i>	יָדָא	<i>třináct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>čtrnáct</i>	יָדָא	<i>čtrnáct</i>
יָדָא	<i>patnáct</i>	יָדָא	<i>patnáct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>šestnáct</i>	יָדָא	<i>šestnáct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>sedmnáct</i>	יָדָא	<i>sedmnáct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>osmnáct</i>	יָדָא	<i>osmnáct</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>devatenáct</i>	יָדָא	<i>devatenáct</i>

(Pozn.: Podle názoru M. Margolise /Gramatika, str. 74/ jsou co se týče číslovek 11–19 femininní tvary na ústupu.)

Od desítek dále jsou číslovky obourodé (neliší se v rodě při spojení s počítaným předmětem):

עֶשְׂרִים, עֶשְׂרִים, עֶשְׂרִים	<i>dvacet</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>třicet</i>
יָדָא	<i>čtyřicet</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>padesát</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>šedesát</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>sedmdesát</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>osmdesát</i>
יָדָא	<i>devadesát</i>
יָדָא	<i>sto</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>dvě stě</i>
יָדָא	<i>tři sta</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>tisíc</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>dva tisíce</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>deset tisíc</i>
יָדָא, יָדָא, יָדָא, יָדָא	<i>šest set tisíc</i>

Poznámky k základním číslovkám

Číslovka jeden je na rozdíl od ostatních semitských jazyků pouze dvoukonsonantní.

Číslovka dvacet je, stejně jako v hebrejštině, ve tvaru plurálu.

Číslovky třicet — devadesát jsou zakončeny na ך, zřídka na ך' nebo ך'.

Číslovka dvě stě má zvláštní tvar, který vznikl asi z duálu, vyskytujícího se ještě v biblické aramejštině (יָדָא > יָדָא).

Číslovky tři sta — devět set jsou spojovány s příslušnými základními číslovkami ve femininu a v těchto spojeních jsou výrazy pro stovky v apozici k příslušné základní číslovce.

Výraz pro tisíc je v aramejštině b.T. ve statu determinatu, plurály jsou pak ve zkrácených formách končících na ך: s eliminací původního koncového ך'.

Číslovka deset tisíc je stejně jako v hebrejštině vyjádřena odlišným výrazem יָדָא.

Řadové číslovky

Též u číslovek řadových rozlišujeme tvary maskulina a feminina:

maskulinum			femininum		
aramejsky	hebrejsky	překlad	aramejsky	hebrejsky	překlad
קמא קמא קמא	ראשון	<i>první</i>	קדמייהא קפיייהא (Pes. 109a, Ker. 10a, 25b)	ראשונה	<i>první</i>
הגנינה (Ber. 58a) תניין (Ned. 63a)	שני	<i>druhý</i>	תניינהא		
תליהא (Ber. 58a) תליהא	שלישי	<i>třetí</i>	תליהא (Arach. 15b)	שלישית	<i>třetí</i>
רביעאה		<i>čtvrtý</i>			
שביעאה (Nida 67b)	שביעי	<i>sedmý</i>	שביעאה (Sanh. 39a)	שביעית	<i>sedmá</i>
עשיראה (Ber. 5b aj.)	עשירי	<i>desátý</i>			
בתרא(י) בתרא	אחרון	<i>poslední</i>	בתרייהא בתרייהא	אחרונה	<i>poslední</i>

Poznámky k řadovým číslovkám

Výrazy קמא, קמא (první) a בתרא, בתרא (poslední) jsou doloženy i v plurálních tvarech: mask.: ראשונים hebr. קמאי, קמאי; קמאי fem.: קפיייהא, קפיייהא (Ned. 40a, Nez. 14a) hebr. ראשונה. Singulár בתרא je doložen také ve statu determinatu בתרא hebr. אחרון. Gramaticky se jedná o adjektiva. Podobně jako v hebrejštině je i v aramejštině b.T. výraz pro řadovou číslovku první odvozen od jiného kořene než základní číslovka jeden — jedna. Zatímco v hebrejštině je odvozena od kořene ראש (ראשון), je v aramejštině odvozena od kořene קד.

Zlomky

aramejsky	hebrejsky	význam
פלגא פלגי פלגו	חצי	1/2
תלתא תלתאי תולתא		1/3
רביעא רביעהא * רביעהא	רביעית רבע	1/4
חומשא	חמש	1/5
שתורה שתייהא	ששית	1/6
עשורא	עשור מעשר	1/10

*Tvar רביעהא je doložen ve spojení רביעהא דמא מים hebr. של לוג) český čtvrt (logu) vody (Ber. 25b).

Násobné číslovky

K vytváření násobných číslovek je používána číslovka קד (podobně jako v hebrejštině výraz פעם — krok, —krát), např.:

אל חד תרין al chad tren dvakrát tak velký

Podílné číslovky

חד מן עשר chad min asar jeden z deseti

Syntax

Základní číslovky

a) Základní číslovky mají charakter jmen, proto mohou zaujímat pozici substantiva a stát samostatně bez počítaného předmětu, např.:

חד דמשתין זריז. Chad de-mi-šitin zeriz. Jeden, který je silnější než šedesát.
 שכא תרתי מולת. Tava tartej mi-telat. Lepší jsou dvě než tři.

V těchto případech lze vynechaná počítaná substantiva snadno doplnit ze souvislosti.

Tam, kde jsou číslovky použity absolutně, tzn. bez počítaného předmětu, jsou chápány neutrálně, a to i tehdy, kdy lze snadno doplnit počítaný předmět. V těchto případech je možno použít číslovky jak ve tvaru maskulina, tak feminina.

b) Jako adjektivní atribut patří číslovka חַד, חַדָּה (jeden — jedna) vlastně za počítaný předmět, např.:

aramejsky	hebrejsky	česky
עמא חד ama chad	עם אחד עם אחד	jeden lid
יומא חד joma chad	יום אחד	jeden den
זימנא חדא zimna chada	פעם אחת	jednou

(Na některých místech tištěných edic se vyskytuje vedle spojení חַד יומא též חַדא יומא.)

Avšak v řadě případů stojí číslovka jeden — jedna i před počítaným předmětem, např.:

aramejsky	hebrejsky	česky
חדא בירחטא chada bircheta	ברכה אחת	jedno požehnání
חד/חדא זימנא chad/chada zimna	פעם אחת	jednou

Ostatní číslovky stojí téměř výhradně před počítaným předmětem, např.:

תרי קבי trej kabej	דו קבי	dva kaby (kab = míra)
תרת נשי tartej našej	שתי נשי	dvě ženy
שוב בנתוד šav beratach	שבע בנות	tvých sedm dcer
תרת סרי שני tartej srej šnej	עשרת	dvanáct let

c) Ve spojení s číslovkami od dvou výše je počítaný předmět v plurálu. S číslovkami 21, 31 atd. může stát počítaný předmět v singuláru i v plurálu, např.:

עשרין וחד שטא esrin ve-chad šata dvacet jedna let

Řadové číslovky

a) Řadové číslovky mohou být nahrazeny v některých případech číslovkami základními, např.:

aramejsky	hebrejsky	česky
חדא בשבתא chada ve-šabta	אחד בשבוע (בשבת)	první den týdne (Pes. 106a)
תרי בש tre(j) ve-šabta	שני בש	druhý den týdne (Suk. 5a)
תלתא בש telata ve-šabta	שלישי בש	třetí den týdne (Chul. 60b aj.)
ארבעא בש arbe'a ve-šabta	רביעי בש	čtvrtý den týdne (BK 112b)
חמשה בש chamša ve-šabta	חמישי בש	pátý den týdne (Šab. 69b aj.)

b) Základní číslovky jsou používány dále v těch případech, kdy řadové číslovky neexistují.

Užívání a vazby kvantitativního zájmena כל, כלא (viz Syntax str. 91–92).

SLOVESA

Morfologie

Slovesný systém

Aramejské sloveso se vyskytuje ve tvarech určitých a neurčitých. Určité tvary vyjadřují následující gramatické významy:

- 1) osoba: 1., 2., 3.
- 2) číslo: singulár a plurál
- 3) gramatický rod: maskulinum, femininum (mužský, ženský)
- 4) aspekty (časy): perfektum, imperfektum
- 5) modus: oznamovací, rozkazovací
- 6) transitivnost (přechodnost) a intransitivnost (nepřechodnost)
- 7) slovesný rod: aktivní, pasivní, reflexivní
- 8) slovesná konjugace: základní (jednoduché), intenzivní, zvrtné (reflexivní) a příčinné (kausativní)

Konjugace (binjanim)

Systém konjugací v aramejštině b.T. je podobný systému konjugací v hebrejštině, a to jak formou, tak i funkcí, jak vyplývá z následující tabulky a srovnání s hebrejštinou.

Tabulka konjugací (binjanim)

konjugace aram.		příklad		překlad
פָּעַל	pe'al (kal)	פָּלַג	pelag	rozdělil, činil rozdíl
אַתְּפַעִיל אַתְּפַעִיל	itpe'il (itpe'el)	*אַתְּפַלִּיג אַתְּפַלִּיג	itpelig itpeleg	byl/o/ rozdělen/o/
פָּעַל פְּעִיל	pa'el (pa'il)	קָבַל	kabel	přijal

konjugace aram.		příklad		překlad
אַתְּכַשֵּׁר	itpa'al	אַתְּכַשֵּׁר	itkašar	byl/o/ učiněn/o/ schopným, vhodným
אַפְעֵל	af'el (af'il)	אַדְכִיר* אַדְכִיר*	adkir, adker	připomněl
אַתְּפַעִל	itaf'al	אַתְּפַלֵּג	itaflag	byl/o/ rozdělen/o/

konjugace hebr.		příklad		překlad
פָּעַל	pa'al (kal)	חָלַק	chalak	rozdělil
נִפְעַל	nif'al	נִפְלַג	niflag	byl/o/ rozdělen/o/
פָּעַל	pi'el	קָבַל	kibel	přijal
פָּעַל	pu'al	כָּשַׁר	kušar	byl/o/ učiněn/o/ schopným, vhodným
הִפְעִיל	hif'il	הִזְכִיר	hizkir	připomněl
הִפְעֵל	hof'al	הִפְלַג	hoflag	byl/o/ rozděle/no/

U aramejských sloves dochází často ke střídání vokálů *cere* a *chirik*; srov. výše uvedené názvy konjugací *itpe'il* — *itpe'el*, *pa'el* — *pa'il*, *af'el* — *af'il*.

Konjugace *af'el/af'il* může mít i formu *af'al*, např.: אִכְשֵׁר, hebr. אָכַר, učinil vhodným.

Tvary označené hvězdičkou nejsou v aramejštině b.T. doložené.

Konjugace *itpe'il/itpe'el* a *itpa'al* odpovídají v systému binjanim sice hebrejským konjugacím *nif'al* a *pu'al*, ale velmi často je jejich význam totožný s významem hebrejské konjugace *hof'al*, např. אִתְּפַלִּיג odpovídá hebrejskému הִפְלַג a אִתְּכַשֵּׁר odpovídá hebrejskému הִזְכִיר.

Významy konjugace *itpe'il/itpe'el* a *itpa'al* jsou často identické, v nepunktovaném textu je někdy nelze rozlišit. (Jastrow je ve svém slovníku uvádí většinou pod jedním heslem.)

Kromě výše uvedených základních konjugací se dochovaly doklady existence konjugace אִתְּפַעִל *šaf'el* jako varianty *af'elu* a reflexiva — pasiva této konjugace אִשְׁתַּפַּעֵל *ištaf'al*, např.:

שָׁעַבַד	ša'bed	podrobil, zotročil
אִשְׁתַּעַבַד	išta'bad	byl podroben, zotročen